

A nevelés közege – a nevelés tartalma

S.E.R. Dr. Udvardy György

veszprémi érsek

Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnökhelyettese

Nagyon megtisztelő, hogy ezen a konferencián részt vehetek, illetve megoszthatom gondolataimat. Ezzel a címmel, amit hallottunk, nevelés közege, nevelés tartalma, hiszen egy nagyon szoros kapcsolatról van szó. Részben érintem azokat a területeket, de csak érintem, amelyről Tartományfőnök úr is már beszélt, illetve amelyekre utalt. Szeretnék olyan gondolatokat is fölvetni, amelyek a nevelésünket érintik, ugyanakkor a hitátadásban is nagyon nagy jelentőséggel bírnak. Ezzel együtt is nem szeretném elvenni a délutáni szekciónak a kenyerét, hiszen ott kifejezetten erről lesz szó. És nem csak a katolikus iskolákról, oktatási intézményekről szeretnék beszélni, hanem általában a nevelésről. A nevelésről szóló zsinati nyilatkozat, amelynek kapcsán most együtt vagyunk. Megfogalmazza az egyház általános elveit a neveléssel kapcsolatban, ugyanakkor aktuális feladatokat is megfogalmazott abban a nevelési közegben, ami akkor érzékelhető volt, illetve úgy gondolom, nagyon sok olyan gondolatot is vizionál, amely évtizedekkel később megvalósult, bár talán akkor ott nem mindenki gondolta, hogy ez így történik. A nevelés elemei között meghatározó szerepe van a nevelés közegének, amiben a nevelés történik, a nevelés kategóriáinak, a társadalmi jelenségeknek, kulturális változásnak, antropológiai jelenségeknek, változásnak, a nevelés módszereinek, eszközeinek – ezen egységen belül történik a nevelői tevékenységünk.

Nevelésről nyugodtan beszélhetünk úgy, mint a jövő tudományáról. Nem azért, mert prófétálni akarunk, hanem azért, mert a jövőt építjük. Ezért nagyon fontos, hogy a gyökereinket világosan lássuk, a princípiumokat, és nagy bátorsággal tekintsünk előre. Vagyis a nevelés, így fogalmazhatjuk, a jövő teremtése a jelenben. Nem kisebb elővételezése a jövőnek.

Szeretnék néhány olyan alapelvet fölillantani, amelyre a nevelésünk, keresztény nevelésünk épül. Miért? Azért, mert nagyon sokszor egy-egy, mondjuk korunkra jellemző változó világban azok a jelenségek, amelyek bennünket körülvesznek, akár ijesztőnek is tűnhetnek, vagy súlyosnak is tűnhetnek, vagy pozitívan is befolyásolhatnak bennünket, azonban mégsem kizárólag ezek orvoslására vagy erősítésére akarunk figyelmet fordítani, hanem mindig az alapelvekből indulunk ki. Így tehát újból és újból, talán épp ennek a dokumentumnak az ünneplése kapcsán is szükséges magunk elé állítani azt a

kérdést, hogy hogyan tekintek az emberre? Ki az ember? Három kategóriát emelek ki, és ezt együtt szükséges szemlélnünk. Amikor az emberről beszélünk, akkor beszélünk a csodálatosan teremtett emberről, aki Isten képmása; aki meghívott, akit az Isten a maga életére hív, és kell beszélünk a bűnbe esett emberről. Azt gondolom, hogy aki egyszer is vállalkozott arra, hogy tanítson, vagy neveléssel foglalkozzon, akkor a szent páli mélységeket megtapasztalta ebben. Szeretném tenni a jót és teszem a rosszat. Honnan van ez, s ugyanezt vizsgálni a diákok, növendékek vonatkozásában is. Tehát a teremtett, bűnbe esett, és megváltott ember áll előttünk. És ez a három a mi tevékenységünkben együtt és sokszor egy időben van jelen. Ugyanakkor ezzel együtt is feladatunk, hogy meglett emberré tudjanak válni növendékeink Krisztus teljességének a mértékében. Növekedjék az új, a krisztusi teremtmény. Nevelésünk célja a szentté válásnak a segítése, hiszen ez a meghívásból következik. Éppen ezért nevelésünk során nagy figyelmet fordítunk arra, hogy növendékeinknek joguk és felelősségük megismerni az üdvösség misztériumát. És ettől nem óvhatjuk meg őket. Joguk és felelősségük megismerni. Miközben végezzük a szolgálatunkat, mindvégig tudjuk, hogy alapvetően a nevelés, a növekedés az a Szentléleknek a műve: az értelem lelke, a bölcsesség lelke, a bátorság lelke, mindaz, amire nekünk szükségünk van. A Szentlélek műve az újjáteremtésnek a műve. Nagyon ritkán sikerül ilyen magasztosan megélni azt a szituációt olyannak – amikor egy órát, egy alkalmat tart az ember –, hogy abban most a Szentlélek teremti a jövőt. Pedig az újjáteremtés történik.

Néhány társadalmi jelenségre szeretnék utalni, melyekkel kapcsolatban nem töreksem teljességre. Sokkal inkább azokat a jelenségeket szeretném kiemelni, amelyekkel egészen biztos, hogy a nevelésünk során foglalkozni kell, és ez egészen biztos, hogy valahogyan rányit a hitre nevelésnek a feladatára is, mintegy ajtót nyitva ezzel a délutáni előadásokhoz.

Olyan jelenségekről van szó, amelyekkel kapcsolatban nyugodtan állíthatjuk, hogy kultúránk újrateremtéséről van szó, amikor a nevelésre vállalkozunk. Az ezt követő szakaszban pedig néhány kiemelkedő nevelési feladatot szeretnék megfogalmazni.

Korábbi előadásban értekeztünk a bizalom kérdéséről. A bizalom jelentős mértékben megváltozott. Nem feltételezhetünk, különösen nem társadalmi léptékű vagy intézményi szintű bizalmat, mint ami korábban talán alapadottságként jelen volt az életünkben. Nagy változást látunk a tudás megszerzésének a jelentőségében. Korábban egyértelmű volt, nem vitatta senki, hogy a tudás érték. A tudásra törekedni kell, erőfeszítést kell tenni, értésre kell eljutni, cselekvésre kell eljutni, és mindez erőfeszítéssel jár. Ma a tudás megszerzését sokkal inkább a rövid távú, gyors megszerzés jelenti. Valahogyan megszerzem gyorsan azt, amit én szeretnék, ami számomra fontos. És ez máris egyfajta tágasságvesztéssel jár.

Emellett a tudásba, tudományba vetett hit és bizalom meggyengülését is tapasztaljuk. Ez egészen kézzelfogható volt a Covid idején, de látjuk, amikor népszerűsítő vagy bulvárszintűnek nevezhető sajtótermékekben tudományos kérdések egészen szimplax, primitív módon kerülnek bemutatásra. Az ezzel való találkozás a tudás értékét csökkenti

jelentős mértékben, ráadásul a tudomány képviselőibe vetett bizalom is meggyengül. Komoly kérdések, például a klímaváltozás esetében is előkerül a kérdés: most van baj, vagy nincs baj? Ezt egy diák nagyon nehezen tudja eldönteni, hiszen érvelnek komoly tudósok az egyik mellett, érvelnek a másik mellett is.

Ugyancsak idehozom a nevelő személyes elfogadottságáért való megküzdést is. Korábban a nevelőnek a tekintélye adott volt, ezért most meg kell küzdeni. Szerezd meg az én bizalmamat, akkor majd hiszek neked. Minderre tekinthetünk pozitívként is, amikor meg kell küzdeni azért, hogy hitelesen álljak a növendékeim előtt.

Egyszerre több szinten jelenik meg az értelem és a hit viszonya. Ezzel kapcsolatban arra szeretnék utalni, hogy amikor értelem és hit viszonyáról beszélünk, akkor azt is fontos tisztázni, hogy ez mit jelent. Az értelem, abban az értelemben, ahogy most említettem, és annak a hitnek a viszonyáról, ami teljesen érzelmi alapú, teljesen rövid távú hitet fogalmaz meg. Ezek összevetéséről beszélünk? Nyilván nem. De mégis, amivel találkozunk a nevelés során, nem minősítve, de mégis így fogalmazom, az alacsonyabb rétegű találkozással.

Nagyon érdekesnek tartom, hogy jelentősen változik a történelemszemléletnek a megjelenése az oktatásunkban. Mindent a jelen határoz meg. A múltnak a jelentősége eltűnni látszik – történelem, egyháztörténelem –, de eltűnik ezzel együtt a jövőnek a jelentősége is. És hogyha a jövő jelentősége eltűnik, akkor máris ott vagyunk, hogy nincs reményem. Márpedig, ha nincs reményem, és ez nem feltétlenül vallásos reményt jelent, hanem egyáltalán az életbe vetett reményt, az nagy deficitet jelent. Amikor a remény megélésének a hiányával találkozunk diákjaink, nagy részben a reménytelen ember tapasztalatával, akkor ez nagy feladatot jelent számunkra. XVI. Benedek fogalmazta ezt meg a reménnyel kapcsolatban. A remény valójában azt jelenti, hogy mennyire van benne a jövő az életemben. Gondolkodom-e a jövőben vagy a teremtett világ megismerésének a lehetőségében? Egyéb témák is kapcsolódnak ide, például a biztonságélményt vagy a magánynak, az elhagyatottságnak az élménye.

S hogy milyen nevelési feladatokat látok fontosnak, akár a zsinati nyilatkozat, akár az azt követő dokumentumok vagy pápai megnyilatkozások kapcsán? Azt gondolom, hogy katolikus oktatási intézményeinkben, de a nevelésünkben is a világos alapelvek bátor képviselése szükséges. Ez tud krízist okozni, tud taszítani is, de óriási biztonságot jelent pozitív értelemben is. Mindenképp szükséges a nevelés aktuális kérdéseit tágabb isteni dimenzióban, kontextusban nézni. Ezért próbáltam utalni korábban néhány alapelve.

Fontosnak gondolom a szentségi pedagógiának a jelentőségét. Ha tehát komolyan vesszük, márpedig komolyan vesszük, hogy a bűn leszűkít, elhomályosítja a képességeimet, a tudást, a látást, akkor nyilvánvalóan a szentségre törekvés éppen a szentségek segítségével révén tágasságot nyit ki számunkra. Hisszük azt is, hogy a Szentlélek életébe való meghívottságot nem tudjuk elősegíteni, illetve az a meggyőződés is vezet bennünket, hogy semmi új ismeret nem születik a világon a Szentlélek működése nélkül. Ennélfogva mennyire fontos a tisztalelkűség, az Istenhez való kapcsolódásnak a szolgálata, elősegítése! A szentség vágyának a reális felmutatásáról beszélünk. Hiszen nemcsak

egyszerűen okosak, nemcsak egyszerűen kulturáltak szeretnénk enni, hanem a szentség vágyát szeretnénk mindvégig megélni. A nevelési folyamat egyértelműen bizalmat feltételez, így tehát a bizalmi légkör tudatos kialakítása és fenntartása feladat. Bízni a jövőben, bízni a nevelési szisztémában, bízni a fiatalok adottságaiban, törekvésében, és segíteni azt is, hogy ők tudjanak bízni az idősebbekben. Megkerülhetetlen feladat a személyes kapcsolatoknak az elősegítése, a személyes kommunikáció erősítése, például érdeklődni, tanítani, kérdéseket feltenni, ami azt gondolom, hogy épp az előbb leírtak miatt hátrányt szenved. Elkerülhetetlennek gondolom ugyancsak azt, hogy növendékeink találkozzanak az élet realitásával, a szegényekkel, a betegséggel, sérültekkel, és találkozzanak a tudomány embereivel is, akik megküzdöttek a tudásért, megküzdöttek azért az eredményért, amin mások javára dolgoztak.

Ugyancsak nagy kincsünk a szóbeliségnek az erősítése, ugyanis az ige, az isteni ige, a szó muszáj, hogy elhangozzon. Lehet, hogy a kinyilatkoztatásnak ez az adottsága kultúramentő hatással is bír. Higgyünk, bízunk a szónak az erejében. Megemlítem továbbá nagy kincsként a liturgiának a szerepét és jelentőségét. Hiszen az istendicséret, az Isten jelenvalóvá tétele egyértelműen az embernek a nevelését, növelését tudja elősegíteni. Megítélésem szerint még egy fontos területre érdemes figyelmet fordítanunk, ez pedig a tradíciónak a jelentősége. A tradíció sok szinten megjelenik társadalmunkban. Most a szó eredeti értelmében, amikor Krisztus átadja magát, a hitátadás értelmében említem meg. Ezt a folyamatot automatikussá vált folyamatként kezeltük az egyházban, és látjuk, hogy nincs így, mivel megtört. Márpedig tradíció nélkül nem tudunk jövőbe tekinteni, nem tudunk múltat, kultúrát, egyént, közösséget, tudást, cselekvést együvé kapcsolni. Van lehetőségünk arra, hogy új tradíciót alakítsunk ki a régieknek a megbecsülésével. Hiszen a tradíció tiszteletet vált ki, rendező elvként jelenik meg szolgálatunkban, fogódzó pont, identitást adó folyamat, aminek maga a növendék is része. Mindebben megjelenik a felelősség a múltért, a jövőért, az emberért, a kultúrának a teremtéséért. Éppen ezek a lépések segíthetnek bennünket abban – minekután kincsként ott vannak az eszköztárunkban és bátran hagyatkozhatunk rájuk –, hogy a remény hordozóiként tudjunk szolgálni és a remény hordozóivá tudjuk tenni a növendékeinket. Befejezésként Isten pedagógiáját akarjuk fölismerni és követni saját tevékenységünkben, ami Jézus Krisztusban vált ismertté. A nevelés és az evangelizáció szükségszerűen összekapcsolódik abban az igazságban, amely Jézusban tárult fel előttünk, és azt gondolom, hogy a nevelő személye, a nevelő egyénisége a kulcskérdés a jövő pedagógiája számára.

Köszönöm a megtisztelő figyelmet.